

*Др Борко Михајловић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

УДК: 346.548

DOI: 10.46793/UVF21.851M

ДВОСТРУКИ КВАЛИТЕТ ПРОИЗВОДА КАО ПОСЕБАН ОБЛИК ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ПОТРОШАЧА*

Резиме

Савремено тржиште карактерише постојање низа појава које угрожавају остваривање основних права потрошача и захтевају измене или допуне постојећих прописа потрошачког права. Једна од таквих појава је учестала пракса (нарочито распрострањена код великих мултинационалних компанија) стављања у промет добро познатих, препознатљивих („брендираних“) производа идентичног спољашњег изгледа, али уз постојање извесних разлика у погледу састава и структуре производа, његове тежине или других основних обележја, а у зависности од географског тржишта на које се пласирају. Ако те разлике доводе и до различитог квалитета препознатљивог производа на тржиштима различитих земаља, онда говоримо о појави двоструког квалитета производа. Предмет овог рада је анализа правних механизма којима се може утицати на престанак праксе стављања у промет производа и услуга двоструког квалитета од стране великих компанија. Та анализа извршена је кроз приказ развојног пута права Европске уније по питању праксе двоструког квалитета, са посебним освртом на допуну правне регулативе о непоштенним пословним праксама одредбом о двоструком квалитету производа. У завршном делу рада, аутор оцењује могућност примене искуства права ЕУ на евентуално санкционисање праксе двоструког квалитета производа у српском праву.

Кључне речи: *потрошач, двоструки квалитет производа, право потрошача на обавештеност, обмањујућа пословна пракса, дискриминација потрошача.*

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2021. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

Убрзани развој потрошачког друштва, поспешен промоцијом масовне потрошње, све већа и израженија улога мултинационалних компанија које продају различите врсте производа у различитим деловима света, као и значај потрошачких права за правилно и успешно функционисање унутрашњег тржишта Европске уније (ЕУ), само су неки од разлога који су наметнули потребу за стварањем свеобухватног и ефикасног правног оквира заштите права потрошача. Суштину тог правног оквира чини осам основних права потрошача,¹ признатих од стране Организације Уједињених нација 80-их година прошлог века,² али и од стране српског законодавца како у ранијим тако и у важећем Закону о заштити потрошача Републике Србије из 2014. године (у даљем тексту: ЗЗП).³ Та основна права конкретизована су низом посебних права потрошача произашлих из различитих специфичних животних ситуација и правних односа који настају у тим ситуацијама између трговца и потрошача. Можда и најважније основно право потрошача, само по себи, али и као предуслов за остваривање других основних права потрошача, јесте право на обавештеност (информисање). Оно подразумева располагање тачним подацима који су неопходни за разуман избор понуђене робе и услуга.⁴ Бројна правна правила и институти потрошачког права установљени су управо у циљу што потпуније реализације права потрошача на обавештеност (непоштена пословна пракса, обавеза предуговорног информисања потрошача у различитим ситуацијама, означавање производа итд.).⁵ И поред чињенице да су та правила и институти значајно

¹ Осам основних права потрошача су право на: задовољавање основних потреба, безбедност, обавештеност, избор, учешће, правну заштиту, едукацију и здраву и одрживу животну средину.

² United Nations Conference on Trade and Development, *United Nations Guidelines for Consumer Protection*, New York, Geneva, 2016 (прва верзија потиче из 1985. године).

³ Службени гласник Републике Србије, бр. 62/2014, 6/2016 – др. закон и 44/2018 – др. закон.

⁴ ЗЗП, чл. 2 тач. 3.

⁵ О праву потрошача на обавештеност види нпр.: Nottingham, K., Cardozo I., *The Role of International Consumer Policy in Fostering Innovation and Empowering Consumers to Make Informed Choices*, Зборник радова: Innovation and the Transformation of Consumer Law, Singapore, 2020, стр. 413-441; Straetmans, G., *Transparency of Information and Disinformation of Consumers*, Зборник радова: General Reports of the XXth General Congress of the International Academy of Comparative Law - Rapports généraux du XX^{ème} Congrès général de l'Académie internationale de droit comparé, Cham, 2021, стр. 145-195; Twigg-Flesner, C., *The importance of law and harmonisation for the EU's confident consumer*, Зборник радова: The images of the consumer in EU law: legislation, free movement and competition law, Oxford, 2016, стр. 183-202.

допринели подизању нивоа обавештености потрошача у свим фазама њиховог правног односа са трговцем (пре, током и након закључења потрошачког уговора), савремено тржиште непрестано креира нове појаве и ситуације, које се не могу подвести под постојећу регулативу. Те нове појаве и ситуације представљају изазов за стварање допунске регулативе.

Једна од актуелних појава чији је извор савремено пословање је учестала пракса (првенствено великих мултинационалних компанија) стављања у промет добро познатих, препознатљивих („брендираних“) производа идентичног спољашњег изгледа, али уз постојање извесних разлика у погледу састава и структуре производа, његове тежине или других основних обележја, а у зависности од географског тржишта на које се пласирају. Ако те разлике доводе и до различитог квалитета препознатљивог производа на тржиштима различитих земаља, онда говоримо о појави двоструког квалитета производа (енгл. *dual quality of products*). Пословна пракса двоструког квалитета производа потенцијално нарушава остваривање права потрошача на обавештеност. Оно је угрожено могућим ускраћивањем информације о различитом (нижем) квалитету производа у односу на тржишта других земаља, што битно утиче на одлуку потрошача о куповини производа, који оправдано очекују исти квалитет независно од тржишта на којем се производ ставља у промет. Поред права на обавештеност, пракса двоструког квалитета производа делимично угрожава и остваривање права потрошача на избор у делу у којем ово право гарантује одговарајући квалитет производа и услуга које се нуде потрошачима.⁶ И коначно, ова пословна пракса може се сматрати и посебним обликом дискриминације потрошача. Дискриминисани су обично потрошачи који се налазе у економски мање развијеним и сиромашнијим земљама, док су у повлашћеном положају они потрошачи који производе великих компанија купују у развијенијим и богатијим земљама. Иако пракса двоструког квалитета производа представља првенствено правни проблем, она је истовремено и политички проблем, што произилази из чињенице да на европском континенту „линија квалитета“ производа често прати некадашњу линију разграничења између земаља источног и западног блока, стварајући на тај начин потрошаче „првог“ и „другог реда“.⁷ Значај проблема препознат је, најпре, у државама чланицама ЕУ, што је и очекивано, имајући у виду значај постојања једнаког третмана потрошача на јединственом унутрашњем тржишту ЕУ. У нашој земљи, овом проблему пажњу још увек нису посветили ни правна наука ни најзначајнији субјекти који се баве

⁶ Право потрошача на избор подразумева могућност избора између више роба и услуга по приступачним ценама и уз одговарајући квалитет (ЗЗП, чл. 2 тач. 4.).

⁷ Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *Dual quality of branded food products: Addressing a possible east-west divide*, Brussels, 2017, стр. 2-3.

заштитом права и интереса потрошача (надлежно министарство, удружења потрошача), али ни шира јавност, иако већ годинама постоји изражена перцепција домаћих потрошача о нижем квалитету производа страних произвођача у односу на земље Западне Европе.

Основни предмет овог рада је анализа правних механизма којима се може утицати на престанак праксе стављања у промет производа и услуга двоструког квалитета од стране великих компанија. Након дефинисања појма двоструког квалитета производа, анализи предмета рада приступићемо кроз приказ још увек веома актуелне дебате на нивоу ЕУ, која је резултирала допуном прописа о непоштеној пословној пракси крајем 2019. године. Циљ анализе развојног пута права ЕУ по овом питању је могућност његове примене у нашој земљи, односно утврђивање потребе и могућности ширег тумачења постојеће правне регулативе или њене допуне правилима која би заштитила домаће потрошаче од лошијег квалитета производа у односу на тржишта појединих развијенијих земаља.

2. Појам двоструког квалитета производа

Двоструки квалитет производа до недавно није био предмет посебне правне регулативе у већини европских земаља. Његов значај још увек није препознат у правној литератури, у којој нема радова посвећених овом питању. Двоструки квалитет постаје предмет истраживања и анализа органа ЕУ (Европски парламент, Савет ЕУ, Европска комисија) последњих година, које су резултирале објављивањем низа различитих докумената у којима су садржани исходи појединих истраживања и анализа. Тим документима указује се на распрострањеност праксе двоструког квалитета производа, као и на значај и потребу заштите потрошача у појединим државама чланицама ЕУ од производа лошијег квалитета у односу на друге државе чланице.

Управо у једном од тих докумената проналазимо и једину непосредну и потпуну дефиницију појма двоструког квалитета производа. Она је садржана у обавештењу Европске комисије о примени прописа ЕУ о безбедности хране и заштити потрошача на питања двоструког квалитета производа са посебним освртом на квалитет прехранбених производа, објављеном 26. септембра 2019. године.⁸ Овим правно необавезујућим документом двоструки квалитет производа дефинисан је као стављање у промет робе на јединственом тржишту ЕУ под истим брэндом или жигом, али са разликама у погледу садржаја, састава или квалитета у појединим

⁸ Commission Notice on the application of EU food and consumer protection law to issues of Dual Quality of products - The specific case of food, *Official Journal of the European Union*, C 327/1, 29.09.2017.

државама чланицама ЕУ.⁹ Поред ове непосредне дефиниције, право ЕУ познаје још једну, посредну дефиницију двоструког квалитета производа. Та дефиниција део је Преамбуле Директиве о бољој примени и модернизацији правила ЕУ о заштити потрошача (тзв. омнибус директива потрошачког права) из 2019. године.¹⁰ Из формулације садржане у рециталу бр. 51 Преамбуле поменуте директиве произилази да двоструки квалитет постоји у случају стављања у промет наизглед идентичних производа у различитим државама чланицама ЕУ, при чему ти производи заправо (у стварности) имају значајно различит састав или карактеристике, а што доводи до обмањивања потрошача у појединим државама чланицама и њиховог навођења да донесу економску одлуку коју иначе не би донели.

Из наведених дефиниција произилази неколико основних елемената појма двоструког квалитета производа: 1) истоветност амбалаже производа у већем броју земаља, односно у недостатку амбалаже, остављање општег утиска да се ради о суштински идентичном производу у свакој од земаља у којима се он ставља у промет; 2) очекивање потрошача (на основу амбалаже или општег утиска) да производ има исти квалитет као и у другим земљама у којима се ставља у промет; 3) постојање значајних разлика у погледу неких од основних својстава производа (пре свега, у погледу структуре састојака), а који имају пресудан значај за доношење економске одлуке потрошача; 4) постојање бољег квалитета производа само на појединим тржиштима на којима се он ставља у промет (постојање дискриминације потрошача); 5) необавештавање потрошача на јасан, адекватан и довољно транспарентан начин о постојању разлике у квалитету.

Поред овог, основног појма двоструког квалитета производа, присутно је и схватање по коме се и пословна пракса тзв. смањења квалитета производа (енгл. *product quality downgrading*) подводи под појам двоструког квалитета производа.¹¹ Ради се о пословној пракси која подразумева увођење производа бољег квалитета на тржиште неке земље у циљу привлачења потрошача и њиховог везивања за конкретан производ. Након протекла времена, произвођач смањује квалитет производа задржавајући потпуно исти изглед амбалаже, остављајући утисак да се

⁹ Исто, стр. 1. (фн. 1).

¹⁰ Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Council Directive 93/13/EEC and Directives 98/6/EC, 2005/29/EC and 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards the better enforcement and modernisation of Union consumer protection rules, *Official Journal of the European Union*, L 328/7.

¹¹ Vítová, B. (European Parliament – Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs), *Quality differences in consumer products in the EU legislation*, Brussels, 2018, стр. 9.

ради о потпуно истом производу.¹² Предмет анализе овог рада биће горе описани основни појам двоструког квалитета, а због чињенице да пракси смањења квалитета недостаје елемент дискриминације потрошача који представља можда и кључни елемент појма двоструког квалитета.

Након дефинисања појма двоструког квалитета поставља се питање да ли та пословна пракса трговаца треба да буде потпуно или делимично забрањена. Пре него што приступимо анализи приступа овом питању прихваћеном у праву ЕУ, указаћемо на поједине аргументе који говоре у прилог дозвољености, па чак и корисности праксе двоструког квалитета производа.

3. Може ли двоструки квалитет производа бити позитивна појава?

Пословна пракса стављања у промет (мање или више) различитих производа на тржиштима различитих земаља може се сматрати дуготрајном и уобичајеном праксом многих привредних субјеката. Компаније које примењују ову праксу износе низ аргумената којима покушавају да оправдају постојање те праксе, наводећи чак да она не само да не повређује легитимне интересе потрошача, већ их унапређује.¹³ Није спорно да пракса двоструког квалитета може у појединим случајевима бити у интересу потрошача и локалног тржишта. Такав је случај када је она установљена у циљу прилагођавања посебним потребама и укусима потрошача у појединим земљама. Она може бити последица разлике у куповној моћи потрошача из различитих земаља из које настаје потреба стављања у промет јефтинијих производа (нешто) нижег квалитета на одређеним тржиштима. Она, такође, може бити резултат примене посебних поступака производње у фабрикама произвођача које се налазе у различитим деловима света (оне се могу налазити управо у оној држави у којој се другачији производи стављају у промет). Коначно, она, може бити и последица коришћења састојака локалних произвођача.¹⁴

Према томе, чини се да нема дилеме да пословна пракса стављања у промет делимично различитих производа на различитим тржиштима може бити позитивна појава, односно појава установљена и у интересу потрошача и локалног тржишта. Зато је потребно јасно постављање границе између пословне праксе која вређа „достојанство потрошача“ у

¹² Исто.

¹³ FoodDrinkEurope, *Joint Statement on alleged “dual quality” of food products*, Brussels, 2017, доступно на: https://www.fooddrinkurope.eu/uploads/statements_documents/STATEMENT_on_alleged_dual_quality_of_food_products.pdf (последњи приступ, 04.05.2021.).

¹⁴ Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *Dual quality of products – state of play*, Brussels, 2019, стр. 5.

мање развијеним земљама и дели их на оне првог и другог реда и оне пословне праксе установљене у интересу потрошача ради задовољења њихових специфичних потреба на конкретном тржишту. Приликом постављања границе, треба увек имати у виду и интерес трговаца. Он подразумева одсуство претерано строге правне регулативе, која би угрожавала самосталност трговаца и њихово право на обављање привредне делатности у складу са пословним принципима и политикама које сматрају најбољим и најефикаснијим (што обухвата и самосталност приликом одлучивања о основним карактеристикама производа који се стављају у промет на одређеном тржишту). Покушај постављања неопходне границе и проналажења равнотеже између супротстављених интереса трговаца и потрошача учињен је у праву ЕУ, допуном регулативе о непоштеним пословним праксама. До тог покушаја је дошло након дуготрајне дебате о појави двоструког квалитета производа и потенцијалној подели између потрошача у земљама источног и западног блока, односно „новим“ (онима које су приступиле ЕУ у оквиру великог проширења 2004. године или касније) и „старим“ (онима које су стекле чланство у ЕУ пре 2004. године) државама чланица ЕУ.

4. Двоструки квалитет производа у ЕУ

Пут до промене правне регулативе потрошачког права ЕУ у циљу сузбијања недозвољених облика праксе двоструког квалитета производа имао је неколико различитих фаза.¹⁵ На почетку овог пута налазе се појединачне иницијативе различитих стејкхолдера, као и притисак јавног мњења. Након тога, уследило је спровођење бројних емпиријских анализа квалитета производа широм ЕУ. Резултати ових анализа произвели су политичку вољу за решавање проблема у вези са праксом двоструког квалитета производа. Следећа фаза била је припрема, а потом и доношење одговарајуће правне регулативе. Но, то није крај пута. У току је последња фаза, коју карактерише праћење ефеката донете регулативе и процена потребе и могућности поштравања постојећих прописа, а у смислу чак и потпуне забране праксе двоструког квалитета производа.

4.1. Од појединачних иницијатива до предлога конкретних решења

Почетак дебате о проблему двоструког квалитета производа и потенцијалној дискриминацији потрошача у „новим“ државама чланицама ЕУ везује се за спорадичне појединачне иницијативе посланика Европског

¹⁵ Šajn, N., *Dual quality of products...*, стр. 2-5.

парламента, које су присутне почев од 2009. године.¹⁶ Те иницијативе последица су притиска потрошача из мање развијених земаља ЕУ насталог из њиховог дуготрајног уверења да препознатљиви, брендирани производи иностраног порекла на територији њихових земаља имају нижи квалитет у односу на, по амбалажи и спољашњости, идентичне производе доступне на тржиштима развијенијих држава чланица ЕУ. А да би се утврдило да ли се ради само о уверењу потрошача или о реалној, распрострањеној пословној пракси великих компанија, поједини посланици Европског парламента у сарадњи са надлежним телима појединих држава чланица и удружењима потрошача организовали су масовну кампању поређења квалитета производа доступних на територији „нових“ и „старих“ држава чланица. Бројне анализе спроведене су у периоду између 2011. и 2017. године. Истраживањима је извршено поређење квалитета претежно прехранбених производа у Бугарској, Чешкој, Хрватској, Мађарској, Словенији и Словачкој са истим производима у Аустрији, Белгији, Немачкој, Холандији и Италији.¹⁷ Резултати су показали постојање више значајних разлика у вези са бројним битним обележјима производа. Уочене су разлике у погледу процента, односно количине главног састојка у укупној структури производа, потом у погледу процента здравих састојака у производу, тзв. сензорних карактеристика хране (мирис, укус, боја), квалитета самог паковања и његове подобности за дуготрајно очување укуса производа итд.¹⁸ Примера ради, анализама је утврђено да рибли штапићи садрже и до 7% мање рибе у неким од „нових“ чланица, да постоји мањи проценат јагода у воћном јогурту од јагода, као и да паштета од туне садржи мањи проценат туне у односу на „старе“ и богатије државе чланице ЕУ. Уочене су и разлике у укусу појединих производа, али и учесталије коришћење нездравих састојака у појединим прехранбеним производима у „новим“ државама чланицама, попут вештачких заслађивача (уместо шећера).¹⁹ На крају, спроведена истраживања су показала да су неки производи скупљи у „новим“ државама чланицама иако садрже састојке који се сматрају јефтинијим. Према томе, дугогодишња истраживања спроведена у државама чланицама ЕУ показала су да пракса двоструког квалитета производа заиста постоји, те да се о њој више не може говорити као о (само) неутемељеном веровању, убеђењу потрошача.

Након појединачних иницијатива и објављивања резултата спроведених истраживања, у кампању против праксе двоструког квалитета

¹⁶ Vítová, В., *нав. дело*, стр. 7.

¹⁷ Šajin, N., *Dual quality of branded food products...*, стр. 2-4.

¹⁸ Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *European Commission Guidelines on dual quality of branded food products*, Brussels, 2017, стр. 2-3.

¹⁹ Исто; Šajin, N., *Dual quality of branded food products...*, стр. 2-4.

производа постепено се укључују и институције ЕУ. Посебну улогу у овој кампањи има Европски парламент, који је већ 2013. године у својој резолуцији о новој агенди политике заштите потрошача у ЕУ, позивајући се на резултате емпиријских анализа, нагласио да је било који облик дискриминације потрошача на унутрашњем тржишту ЕУ неприхватљив.²⁰ Са појачаном улогом Европског парламента, позиви Европској комисији (у даљем тексту: ЕК) за припрему предлога допуне постојеће регулативе постају све учесталији.

Ставови ЕК по питању дозвољености пословне праксе двоструког квалитета производа били су различити у различитим временским интервалима, од готово потпуно позитивних до нешто негативнијих. Као производ различитих ставова ЕК, настала су три различита документа у периоду од 2016. до 2018. године: 1) Водич за примену Директиве о непоштеним пословним праксама из 2016. године (у даљем тексту: Водич);²¹ 2) обавештење о примени прописа ЕУ о безбедности хране и заштити потрошача на питања двоструког квалитета производа (у даљем тексту: обавештење) из 2017. године;²² 3) Предлог Директиве о бољем извршењу и модернизацији потрошачког права из 2018. године.²³

4.2. Конкретна решења кроз садржај докумената ЕК донетих у периоду од 2016. до 2018. године

Поменути Водичом, иначе донетим у циљу тумачења појединих одредаба Директиве о непоштеним пословним праксама, ЕК изражава нешто позитивнији став према дозвољености праксе двоструког квалитета производа. Он се огледа у фаворизовању интереса трговаца (великих компанија) и њиховог права на прилагођавање производа специфичним потребама тржишта на којем послују. Тако је у Водичу изричито наведено да коришћење различитих састојака у производу који се ставља у промет

²⁰ European Parliament resolution of 11 June 2013 on a new agenda for European Consumer Policy, 2012/2133(INI).

²¹ European Commission, *Guidance on the Implementation/Application of Directive 2005/29/EC on Unfair Commercial Practices*, Brussels, 2016. (доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0163>, 15.04.2018.)

²² Commission Notice on the application of EU food and consumer protection law to issues of Dual Quality of products - The specific case of food, *Official Journal of the European Union*, C 327/1, 29.09.2017.

²³ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993, Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council, Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards better enforcement and modernisation of EU consumer protection rules, COM/2018/0185 final - 2018/090 (COD).

под истим брендом у различитим државама чланицама није у супротности са потрошачким правом ЕУ.²⁴ Другим речима, производи који носе исти бренд или имају исту или сличну амбалажу могу да се разликују по саставу у зависности од места производње или тржишта на којем се продају.²⁵ Иако тумачење садржано у Водичу није правно обавезујуће, оно је свакако представљало значајну полазну основу у примени конкретних одредаба о непоштеној пословној пракси у државама чланицама ЕУ.

Нешто више од годину дана након објављивања Водича, ЕК мења став о дозвољености праксе двоструког квалитета, услед горе описаног све јачег притиска Европског парламента и јавног мњења. Дobar показатељ промене става је изјава тадашњег председника ЕК Жан Клода Јункера (*Jean-Claude Juncker*), који је истакао да у ЕУ не смеју да постоје потрошачи „другог реда“.²⁶ У правном смислу, нови приступ ЕК приказан је у обавештењу о примени прописа ЕУ о безбедности хране и заштити потрошача на питања двоструког квалитета производа. У овом обавештењу ЕК, најпре, признаје да постоји ризик обмањивања потрошача у случају стављања у промет идентичних брендираних производа различитог састава у различитим земљама. ЕК, потом, препознаје два основна правна механизма која, на основу тада важећих прописа, могу остварити сврху спречавања обмањивања потрошача: 1) општи прописи ЕУ о безбедности хране и о информисању потрошача у вези са прехранбеним производима и 2) правни режим непоштене пословне праксе, који већ неко време представља један од најзначајнијих механизма правне заштите потрошача у различитим практичним ситуацијама.

Када је реч о општим прописима о храни, највећи значај имају Уредба ЕУ о утврђивању општих начела и услова прописаних законима о храни из 2002. године²⁷ и Уредба ЕУ о пружању информација о храни потрошачима из 2011. године.²⁸ Првом се обезбеђује да се само сигурни прехранбени

²⁴ European Commission, *Guidance on the Implementation/Application of Directive 2005/29/EC on Unfair Commercial Practices*, Brussels, 2016, стр. 55. (доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0163>, 15.04.2018.)

²⁵ Исто.

²⁶ President Juncker annual State of the European Union speech on 14 September 2016. https://ec.europa.eu/info/priorities/state-union-speeches/state-union-2016_en

²⁷ Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety, *Official Journal of the European Union*, L 31, 1.2.2002.

²⁸ Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the provision of food information to consumers, amending Regulations (EC) No 1924/2006 and (EC) No 1925/2006 of the European Parliament and of the Council, and repealing Commission Directive 87/250/EEC, Council Directive 90/496/EEC, Commission

производи стављају на тржиште ЕУ, као и то да се потрошачи тачно информишу о саставу и обележјима прехранбених производа, док се другом утврђују општа правила о означавању прехранбених производа. Иако је неспорно први, почетни корак у процени постојања обмане потрошача утврђивање усклађености информација садржаних на прехранбеном производу са наведеним прописима ЕУ о храни, исти (корак) најчешће није довољан за санкционисање праксе двоструког квалитета. Наиме, та пракса, по правилу, не подразумева непосредно обмањивање потрошача кроз изношење неистиних информација на амбалажи или прикривање важних информација. Напротив, потрошачима се обично на амбалажи презентују све законом прописане информације о састојцима производа, али не и чињеница да се његов квалитет разликује у односу на исти у другим земљама. Из тог разлога, за санкционисање праксе двоструког квалитета производа посебан значај имају прописи о непоштеној пословној пракси, који се већ дуго сматрају „сигурносном мрежом“ (енгл. *safety net*) европског потрошачког права.²⁹ Та „мрежа“ треба да обухвати и санкционише сва несавесна понашања трговаца на која се не могу применити друга правила потрошачког права.

Најзначајнији део анализираног обавештења ЕК односи се управо на потенцијалну примену општег правила о обмањујућим пословним праксама, садржаног у чл. 6. и 7. Директиве о непоштеним пословним праксама,³⁰ на праксу стављања у промет производа двоструког квалитета. По том питању, ЕК у обавештењу, најпре, констатује да пословна пракса стављања у промет производа двоструког квалитета, у зависности од околности конкретног случаја, може представљати обмањујућу пословну праксу.³¹ Потом се наводи листа критеријума које надлежна национална тела за заштиту потрошача могу користити приликом процењивања околности случаја и испуњености услова за постојање обмањујуће пословне праксе: 1) постојање одређених легитимних очекивања потрошача од производа у поређењу са „референтним производом”, при чему тај производ знатно одступа од тих очекивања; 2) потпуно изостављање или недостављање свих примерених информација потрошачима од стране трговаца, услед чега потрошачи не могу разумети

Directive 1999/10/EC, Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council, Commission Directives 2002/67/EC and 2008/5/EC and Commission Regulation (EC) No 608/2004, *Official Journal of the European Union*, L 304, 22.11.2011.

²⁹ Collins, H., *Harmonization by example: European Laws against unfair commercial practices*, *The Modern Law Review*, бр. 1/2010, стр. 91.

³⁰ Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council on Unfair Commercial Practices.

³¹ Commission Notice on the application of EU food and consumer protection law to issues of Dual Quality of products - The specific case of food, *Official Journal of the European Union*, C 327/1, 29.09.2017, стр. 1.

да може постојати разлика у односу на њихова очекивања; 3) вероватноћа да ће неадекватне или недовољне информације изменити економско понашање просечног потрошача, нпр. тако што ће га навести да купи производ који иначе не би купио.³² У основи ове анализе налази се појам „референтног производа“, при чему су дати и оријентациони критеријуми за његово дефинисање: производ се ставља на тржиште „у истом паковању и са ознаком истог брэнда или жига“ у неколико држава чланица; производ се продаје у већини тих држава чланица с одређеним саставом; перцепција коју потрошачи имају у погледу обележја производа одговара саставу тог производа онако како се он оглашава у већини тих држава чланица.³³

Критеријуми прописани обавештењем ЕК из 2017. године, иако такође правно необавезујући, представљали су добро прелазно решење питања двоструког квалитета производа, које је могло бити примењено од стране надлежних органа држава чланица ЕУ, чак и у недостатку посебног правила којим је то питање регулисано. Наговештај установљења тог посебног правила видљив је у трећем документу ЕК који дотиче питање праксе двоструког квалитета производа. Реч је о Предлогу Директиве о бољем извршењу и модернизацији потрошачког права,³⁴ који је у новембру 2019. године резултирао усвајањем истоимене Директиве (у даљем тексту: Директива).³⁵ Тиме је пут правног регулисања праксе двоструког квалитета производа барем привремено окончан.

Током поступка доношења Директиве, преовладала су два опречна става о дозвољености праксе двоструког квалитета производа. Са једне стране, било је предлога, подржаваних првенствено од стране Европског парламента, да пракса двоструког квалитета производа буде стављена на тзв. црну листу непоштене пословне праксе и тако постане предмет апсолутне забране.³⁶ Са друге стране, трговци су инсистирали на њеној

³² Исто, стр. 4.

³³ Исто.

³⁴ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993, Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council, Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards better enforcement and modernisation of EU consumer protection rules, COM/2018/0185 final - 2018/090 (COD).

³⁵ Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Council Directive 93/13/EEC and Directives 98/6/EC, 2005/29/EC and 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards the better enforcement and modernisation of Union consumer protection rules, *Official Journal of the European Union*, L 328/7.

³⁶ О правној регулативи непоштене пословне праксе у праву ЕУ видети: Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса у савременим условима пословања*, Зборник радова: Савремени правни промет и услуге, Крагујевац, 2018, стр. 804-809.

потпуној дозвољености, истичући да се ради о уобичајеној пословној пракси. Коначно решење прихваћено у Директиви можемо сматрати неком врстом „средњег пута“ између ових супротстављених ставова. Тако је пракса двоструког квалитета производа постала још један посебан случај (поред два која су постојала раније) обмањујуће пословне праксе чије се постојање утврђује на основу процене свих околности конкретног случаја. Наиме, обмањујућа пословна пракса постоји ако трговац, узимајући у обзир све околности конкретног случаја, наводи или прети да наведе просечног потрошача да донесе економску одлуку коју иначе не би донео, тако што ставља робу на тржиште у једној држави чланици тако да је она идентична роби стављеној на тржиште у другим државама чланицама иако се та роба значајно разликује по саставу или обележјима, осим ако је то оправдано легитимним и објективним факторима.³⁷

Цитирана одредба Директиве садржи мноштво правних стандарда. Тешкоћа утврђивања њиховог значења може представљати препреку за ефикасну примену новог правила о двоструком квалитету производа у праву ЕУ. Неки од правних стандарда садржаних у анализираној одредби Директиве су од раније познати и већ су стекли мање или више јасно значење током вишегодишње примене правила о непоштеним пословним праксама (просечан потрошач, економска одлука). Други су, пак, нови и повезани искључиво са праксом двоструког квалитета производа (идентична роба, значајно разликовање робе по саставу или обележјима, легитимни и објективни фактори који оправдавају то разликовање). Преамбула Директиве садржи неке смернице за примену њене одредбе о двоструком квалитету производа. Тако је, пре свега, наглашено да приликом оцене околности случаја надлежно тело треба да узме у обзир могућност потрошача да лако уоче разлике у квалитету производа.³⁸ Произилази да пракса двоструког квалитета производа није забрањена, ако је потрошач о њој адекватно и благовремено обавештен. Трговци могу самостално изабрати начин који сматрају адекватним, али је Преамбулом Директиве наглашено да предност треба дати алтернативним начинима обавештавања, који не подразумевају обавештавање путем ознака на производу.³⁹ Чини се да овом констатацијом „европски законодавци“ желе да истакну потребу за што транспарентнијим, јаснијим, видљивијим пружањем информације потрошачу о нижем квалитету производа. Преамбулом је наведена и листа легитимних и објективних фактора, који могу представљати основ за оправданост праксе двоструког квалитета производа. Ти фактори су: императивни прописи националног права, доступност или сезонски карактер сировина, добровољне стратегије за

³⁷ Директива, чл. 3.

³⁸ Преамбула Директиве, рецитал бр. 53.

³⁹ Исто.

побољшање приступа здравој и нутритивно вредној храни.⁴⁰ Признаје се и постојање права трговца на прилагођавање брендираног производа различитим географским тржиштима, као и право да понуди тај производ у паковањима различите тежине или запремине.⁴¹

Ефекат проширења подручја примене правила о обмањујућој пословној пракси на праксу двоструког квалитета производа биће видљив тек након 28. маја 2022. године, што је дан почетка примене националних прописа држава чланица ЕУ којима је извршена имплементација Директиве.⁴² Важно је напоменути да је ЕК дужна да у року од две године након дана почетка примене (до 28. маја 2024. године) националних прописа сачини извештај о примени Директиве, који ће, између осталог, обухватити и процену ефеката одредбе Директиве о двоструком квалитету производа. Део те процене чиниће и утврђивање потребе за сврставањем праксе двоструког квалитета на тзв. црну листе непоштене пословне праксе, као и то да ли је потребно детаљније прописивање садржаја обавештења о постојању разлике у квалитету на различитим географским тржиштима.⁴³

5. Двоструки квалитет производа у Србији

Иако је општи утисак потрошача да и у Србији постоји пракса стављања у промет производа двоструког квалитета, до сада није било званичног покретања иницијатива за утврђивање постојања те праксе. Стога није било ни анализе постојећих прописа који би се евентуално могли применити на случајеве двоструког квалитета производа, као ни анализе потребе за доношењем нових прописа.

5.1. Пут од уочене појаве до примене права

Само постојање перцепције, општег утиска или уверења потрошача о присутности праксе двоструког квалитета производа свакако није довољно за њено санкционисање. Оно, пак, није неважно и може имати значај почетне иницијативе за даље активности усмерене ка подизању свести целокупне јавности и потрошача о постојању потенцијално дискриминаторног поступања појединих страних произвођача на домаћем тржишту. Крајњи циљ је прикупљање финансијских средстава неопходних за реализацију масовне кампање анализе квалитета производа. Предуслов за спровођење веродостојних анализа квалитета, у чије резултате неће

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Исто.

⁴² Директива, чл. 7 ст. 1.

⁴³ Директива, чл. 6.

изражавати сумњу ни трговци ни потрошачи, је примена адекватне научно засноване методологије. Као узор би могла да послужи јединствена методологија дефинисана од стране ЕК 2018. године.⁴⁴ Уколико би се спроведеним анализама утврдило стварно постојање праксе двоструког квалитета производа у Србији, та чињеница би требало да определи вољу политичких актера за утврђивањем потребе санкционисања такве праксе, а самим тим и обезбеђивањем адекватне заштите потрошача од дискриминације. Подсећамо да пракса двоструког квалитета производа није само правно, већ и политичко питање, те стога можемо сматрати да је заправо најважније постићи опредељење политичке воље у смеру решавања овог питања. Формирањем политичке воље ствара се услов за прелазак на „терен права“. То подразумева изналагање делотворног и ефикасног правног механизма којим би се првенствено постигла потребна равнотежа између интереса потрошача (потпуно остваривање права на обавештеност и права на избор) и интереса трговаца (поштовање уставом загарантоване слободе предузетништва на територији Републике Србије кроз самостално одлучивање о врсти и основним обележјима производа које стављају у промет на српском тржишту). До адекватног правног механизма можемо доћи или ширим тумачењем постојећих правних правила и института, или доношењем нових прописа чији би непосредан предмет било регулисање праксе двоструког квалитета производа.

5.2. Примена права на праксу двоструког квалитета производа

Српско позитивно право не регулише непосредно питање двоструког квалитета производа. У њему, пак, постоје три врсте прописа које се потенцијално могу применити на то питање: 1) прописи о непоштеној пословној пракси; 2) прописи о безбедности и означавању хране (који су значајни због чињенице да је најраспрострањенији двоструки квалитет прехранбених производа); 3) прописи о непоштеној тржишној утакмици (нелојалној конкуренцији).

5.2.1. Прописи о непоштеној пословној пракси

Прописи о непоштеној пословној пракси у српском праву у највећој мери осликавају стање регулативе непоштене пословне праксе у праву ЕУ пре њених измена из 2019. године. Према тим прописима, постоје три могућности подвођења конкретне ситуације под неки од предвиђених

⁴⁴ European Commission - Press release, *Dual quality of food: European Commission releases common testing methodology*, Brussels, 2018, доступно на: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_4122, 08.05.2021.

облика института непоштене пословне праксе. Ово подвођење се врши у три корака, са карактеристиком „кретања“ од посебног ка општем. Први корак је утврђивање постојања конкретне пословне праксе на тзв. црној листи непоштене пословне праксе на којој је прописан 31 случај апсолутно забрањене пословне праксе.⁴⁵ Други корак се предузима уколико се конкретна пракса не налази на тзв. црној листи. Он подразумева проверу испуњености услова општег појма обмањујуће или насртљиве пословне праксе. Коначно, трећи корак се предузима уколико пословна пракса није покривена ни другим кораком. Тада се врши провера испуњености услова општег појма пословне праксе садржаног у тзв. генералној клаузули.⁴⁶

На основу анализе изнетог приступа са три поменуте могућности, можемо закључити да се пословна пракса двоструког квалитета производа евентуално, екстензивним тумачењем, може подвести под општи појам обмањујуће пословне праксе. Наиме, у оквиру општег појма обмањујуће пословне праксе српско потрошачко право, по узору на право ЕУ, прави разлику између обмањујућих радњи и обмањујућих пропуштања. Заједничко обележје обмањујућих радњи и пропуштања је навођење просечног потрошача да донесе економску одлуку⁴⁷ коју иначе не би донео.⁴⁸ Разлика између њих постоји у погледу начина обмањивања потрошача (давање нетачних обавештења, стварање општег утиска, скривање обавештења итд). Када је реч о пословној пракси двоструког квалитета производа, чини се, најпре, да она свакако може да наведе просечног потрошача да донесе економску одлуку коју иначе не би донео. Реално је очекивати да просечан потрошач купује страни „брендирани“ производ очекујући висок квалитет, односно квалитет који тај производ има и на тржиштима других земаља. Када је реч о примењивости конкретних начина реализације обмањујуће пословне праксе кроз неке од законом прописаних радњи или пропуштања, постоји могућност подвођења праксе двоструког квалитета и под обмањујуће радње и под обмањујућа пропуштања. ЗЗП-ом је прописано постојање обмањујуће пословне праксе за случај давања нетачних обавештења, стварања општег утиска или на било који други начин којим се потрошач доводи у заблуду

⁴⁵ Види ЗЗП, чл. 21. и 23.

⁴⁶ Djurovic, M., *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Oxford, Portland, 2016, стр. 12-13.

⁴⁷ Економска одлука потрошача је одлука о томе да ли, на који начин и под којим условима да купи производ, да цену плати у целости или делимично, да ли да задржи или да врати производ, или да искористи неко друго право у вези с производом које има по основу уговора, да ли да нешто учини или да се уздржи од каквог поступка (ЗЗП, чл. 18 ст. 3.).

⁴⁸ ЗЗП, чл. 19 ст. 1. и чл. 20 ст. 1.

у погледу *природе* производа или његових *основних обележја*.⁴⁹ Чињеница постојања нижег квалитета производа у односу на тржишта развијенијих земаља је неспорно битна одредница природе, односно основних обележја производа. Поред тога, обмањујућа пословна пракса постоји и када трговац пропуштањем одређене радње, узимајући у обзир све околности случаја, просторна и временска ограничења употребљеног средства комуникације и допунске мере које је предузео у циљу обавештавања потрошача ускрати *битна обавештења* која су просечном потрошачу потребна за одговарајући ниво обавештености код одлучивања.⁵⁰ Ускраћивање обавештења о постојању двоструког квалитета производа је свакако важна информација приликом вршења избора од стране потрошача. Непоседовањем ове информације потрошач може бити у заблуди и донети економску одлуку коју иначе не би донео да је исту поседовао.

Можемо закључити да и важеће одредбе ЗЗП-а о непоштеној пословној пракси могу представљати добар основ за санкционисање и забрану пословне праксе двоструког квалитета производа.

5.2.2. Прописи о безбедности и означавању хране

Прописима о безбедности и означавању хране дефинисани су неки општи принципи заштите потрошача који би евентуално, такође, могли да послуже као основ за санкционисање праксе двоструког квалитета производа. Релевантне одредбе садржане су у Закону о безбедности хране из 2009. године⁵¹ и Правилнику о декларисању, означавању и рекламирању хране из 2017. године.⁵² Тако је Законом о безбедности хране, у оквиру начела заштите интереса потрошача, прописана дужност субјеката у пословању храном да потрошачу обезбеде информације које дају могућност избора производа на начин који неће да доведе потрошача у заблуду у погледу састава, својстава и намене производа.⁵³ Истим законом прописано је да означавање, декларисање, оглашавање и излагање хране, укључујући и њен облик, изглед и амбалажу, материјале за израду амбалаже, начин на који се аранжирају и излажу, као и информације о храни које су доступне потрошачу, не смеју доводити потрошача у заблуду.⁵⁴ На сличним принципима заснован је и Правилник о декларисању, означавању и рекламирању хране. Њиме је уведена обавеза праксе поштеног информисања, која подразумева пружање информација о

⁴⁹ ЗЗП, чл. 19 ст. 1 тач. 1. и 2.

⁵⁰ ЗЗП, чл. 20 ст. 1 тач. 1.

⁵¹ Службени гласник Републике Србије, бр. 41/2009 и 17/2019.

⁵² Службени гласник Републике Србије, бр. 19/2017, 16/2018, 17/2020 и 118/2020.

⁵³ Закон о безбедности хране, чл. 8 ст 2.

⁵⁴ Закон о безбедности хране, чл. 30 ст 2.

храни на начин којим се не обмањује крајњи потрошач, и то нарочито у погледу карактеристичних особина хране, као што су њена природа, идентитет, својства, састав, количина, трајност, земља порекла или земља и место порекла и начина производње.⁵⁵ Цитиране одредбе домаћих прописа изражавају потребу потпуног, благовременог, јасног и недвосмисленог информисања потрошача о свим битним обележјима прехранбеног производа, а све оне установљене су у циљу спречавања обмане потрошача, односно његовог довођења у заблуду. Чини се да изостављање информације о нижем квалитету производа можемо сматрати нарушавањем основних принципа информисања потрошача који су садржани у домаћем законодавству о безбедности и означавању хране.

5.2.3. Прописи о непоштеној тржишној утакмици

Непоштена тржишна утакмица (нелојална конкуренција) је институт установљен у циљу заштите легитимних интереса трговаца од других конкурената на тржишту и успостављања фер и поштених услова тржишног надметања.⁵⁶ У српском праву непоштена тржишна утакмица регулисана је Законом о трговини из 2019. године.⁵⁷ Тим прописом она је дефинисана као радња трговца или пружаоца услуге усмерена против другог трговца, пружаоца услуге, односно конкурента, којом се крше кодекси пословног морала и добри пословни обичаји и којом се проузрокује или може проузроковати штета другом трговцу, односно пружаоцу услуге (конкуренту).⁵⁸ Поред опште дефиниције законом је наведен и списак радњи које се нарочито сматрају појавним облицима непоштене тржишне утакмице. Један од тих облика значајан је за предмет овог рада. Ради се о продаји робе са ознакама, подацима или обликом, којима се оправдано ствара забуна код потрошача у погледу извора, *квалитета* и других својстава те робе или услуге.⁵⁹ Наведеним појавним обликом непоштене тржишне утакмице може бити обухваћена пракса двоструког квалитета производа. Међутим, природа и сврха института непоштене тржишне утакмице намећу низ ограничења у евентуалној практичној примени тог појавног облика на питање двоструког квалитета: 1) примена правила о непоштеној тржишној утакмици условљена је настанком штете или барем могућношћу настанка штете трговцу; 2) та правила установљена су у циљу заштите интереса трговаца, а не потрошача; 3) једино активно легитимисано лице за подношење тужбе је

⁵⁵ Правилник о декларисању, означавању и рекламирању хране, чл. 4 ст. 1 тач. 1.

⁵⁶ Hilty, R., *The Law Against Unfair Competition and its Interfaces*, Зборник радова: Law Against Unfair Competition – Towards a New Paradigm in Europe?, Berlin, Heidelberg, 2007, стр. 9.

⁵⁷ Службени гласник Републике Србије, бр. 52/2019.

⁵⁸ Закон о трговини, чл. 41 ст. 1.

⁵⁹ Закон о трговини, чл. 41 ст. 1 тач. 3.

трговац. То значи да би овај правни механизам могао да функционише искључиво ако би заинтересовани трговци препознали праксу двоструког квалитета као потенцијално нарушавање фер правила тржишне конкуренције, па би заштитом интереса трговца дошло на посредан начин и до заштите потрошача од стављања у промет производа двоструког квалитета.⁶⁰

6. Закључак

Пословна пракса двоструког квалитета производа представља веома негативну појаву која прати савремено пословање. Њена негативност произилази из основне последице коју она производи – неједнак третман (дискриминисање) потрошача на различитим географским тржиштима. Ту негативност додатно појачава чињеница да се двоструки квалитет најчешће испољава у погледу производа који утичу на свакодневни живот и здравље потрошача (прехранбени производи, храна за бебе, средства личне хигијене и сл.).

Право ЕУ, након бројних иницијатива потеклих углавном из земаља тзв. источног блока („нових“ држава чланица ЕУ), кренуло је путем за сада делимичне забране праксе двоструког квалитета. Оно оставља могућност прописивања њене потпуне забране у наредним годинама, а након процене ефеката допуне прописа о непоштеној пословној пракси из 2019. године. Развојни пут којим се креће право ЕУ може представљати позитиван пример за санкционисање и сузбијање праксе двоструког квалитета производа и у српском праву. Може ли српско право да прати тај пут? Упркос тешкоћама везаним за чињеницу да Србија није део јединственог тржишта ЕУ, које неспорно отежавају њену евентуалну борбу против производа двоструког квалитета, нема сметњи да Србија следи пример права ЕУ по овом питању. То значи да су у овој, почетној фази те борбе најпотребније иницијативе потрошача, активности удружења потрошача и формирање политичке воље за решавањем питања двоструког квалитета. Тек након тога можемо говорити о евентуалној примени права на праксу двоструког квалитета (наравно под условом да се њено присуство на српском тржишту заиста докаже). Анализа релевантних домаћих прописа нам показује да постојећа правна регулатива непоштене пословне праксе, означавања и безбедности хране, као и у некој мери регулатива непоштене тржишне утакмице, представљају добру основу за санкционисање праксе стављања у промет производа двоструког квалитета. И за евентуалну примену тих прописа

⁶⁰ Михајловић, Б., *Однос између непоштене пословне праксе и непоштене тржишне утакмице*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 9, Крагујевац, 2018, стр. 333.

корисни могу бити поједини документи ЕУ, којима је дато тумачење прописа ЕУ пре непосредног регулисања праксе двоструког квалитета 2019. године.⁶¹ Значај тих докумената заснован је на чињеници да је важеће српско право веома слично праву ЕУ пре његових измена из 2019. године. Коначно, последњи корак ка потпуном сузбијању праксе двоструког квалитета представљало би њено непосредно регулисање кроз прописивање потпуне или делимичне забране. Та регулатива захтевала би, пре свега, прецизно дефинисање појма референтног производа (производа са којим би се поредио квалитет производа на српском тржишту), референтног тржишта (земаља са којима би се поређење вршило), начина на који би потрошачи морали да буду информисани о двоструком квалитету, као и разлика између производа чији би значај изискивао истицање обавештења о двоструком квалитету.

*Borko Mihajlović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

DUAL QUALITY OF PRODUCTS AS A SPECIAL FORM OF CONSUMERS' DISCRIMINATION

Summary

The modern market is characterized by the existence of several phenomena that threaten the realization of basic consumer rights and require changes or amendments to the existing regulation of consumer law. One such phenomenon is the frequent practice, especially prevalent among large multinational companies, of placing well-known, recognizable ("branded") products of identical appearance but with certain differences in terms of content and structure of the product, its weight or other basic characteristics, depending on the geographic market in which they are placed. If these differences lead to different quality of a recognizable product in the markets of different countries, then we are talking about the dual quality of product. The subject of this paper is the analysis of legal mechanisms that can influence the cessation of the practice of marketing products and services of dual quality by large companies. This analysis is performed through a review of the development path of EU law

⁶¹ Мислимо првенствено на обавештење Европске комисије о примени прописа ЕУ о безбедности хране и заштити потрошача на питања двоструког квалитета производа са посебним освртом на квалитет прехранбених производа, објављено 26. септембра 2019. године.

regarding the practice of dual quality, with a reference to the amendment of the legal regulation on unfair business practices with the provision on dual quality of products. In the concluding remarks, the author assesses the possibility of applying the experience of EU law into Serbian law in order to suppress practices of dual quality of products.

Key words: *consumer, dual quality of products, consumers' right to be informed, misleading commercial practice, consumers' discrimination.*

Литература

- Vítová, B. (European Parliament – Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs), *Quality differences in consumer products in the EU legislation*, Brussels, 2018.
- Djurovic, M., *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Oxford, Portland, 2016.
- European Commission, *Guidance on the Implementation/Application of Directive 2005/29/EC on Unfair Commercial Practices*, Brussels, 2016, (доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0163>, 15.04.2021.).
- Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса у савременим условима пословања*, Зборник радова: Савремени правни промет и услуге, Крагујевац, 2018.
- Михајловић, Б., *Однос између непоштене пословне праксе и непоштене тржишне такмице*, Зборник радова: XXI век – век услуга и услужног права, књ. 9, Крагујевац, 2018.
- Nottingham, K., Cardozo I., *The Role of International Consumer Policy in Fostering Innovation and Empowering Consumers to Make Informed Choices*, Зборник радова: Innovation and the Transformation of Consumer Law, Singapore, 2020.
- Straetmans, G., *Transparency of Information and Disinformation of Consumers*, Зборник радова: General Reports of the XXth General Congress of the International Academy of Comparative Law - Rapports généraux du XXème Congrès général de l'Académie internationale de droit comparé, Cham, 2021.
- Twigg-Flesner, C., *The importance of law and harmonisation for the EU's confident consumer*, Зборник радова: The images of the consumer in EU law: legislation, free movement and competition law, Oxford, 2016.
- United Nations Conference on Trade and Development, *United Nations Guidelines for Consumer Protection*, New York, Geneva, 2016.
- FoodDrinkEurope, *Joint Statement on alleged “dual quality” of food products*, Brussels, 2017, доступно на: https://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/statements_documents/STATEMENT_on_alleged_dual_quality_of_food_products.pdf (последњи приступ, 04.05.2021).
- Hilty, R., *The Law Against Unfair Competition and its Interfaces*, Зборник радова: Law Against Unfair Competition – Towards a New Paradigm in Europe?, Berlin, Heidelberg, 2007.

Commission Notice on the application of EU food and consumer protection law to issues of Dual Quality of products - The specific case of food, Official Journal of the European Union, C 327/1, 29.09.2017.

Collins, H., *Harmonization by example: European Laws against unfair commercial practices*, The Modern Law Review, бр. 1/2010.

Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *Dual quality of products – state of play*, Brussels, 2019;.

Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *Dual quality of branded food products: Addressing a possible east-west divide*, Brussels, 2017.

Šajin, N. (European Parliamentary Research Service), *European Commission Guidelines on dual quality of branded food products*, Brussels, 2017.